

დემოგრაფიული გამოწვევები და მათი გავლენა სამხედრო სამსახურში გაწვევაზე: გლობალური ტენდენციები და ვითარება საქართველოში

ვიცე-პოლკოვნიკი ლევან შუბითიძე¹
<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.9719>

აბსტრაქტი

დემოგრაფიული ტრანსფორმაციები, მათ შორის მოსახლეობის დაბერება, შობადობის დონის შემცირება და სოციალური სტრუქტურების ცვლილება, მნიშვნელოვან გამოწვევებს უქმნის სამხედრო სამსახურის სისტემებს მთელ მსოფლიოში. ეს კვლევა ანალიზებს გლობალურ დემოგრაფიულ ტენდენციებს და მათ გავლენას სამხედრო სამსახურში რეკრუტირებასა და გაწვევაზე, განსაკუთრებით საქართველოში. საერთაშორისო პრაქტიკისა და დემოგრაფიული მონაცემების შედარებითი ანალიზის საფუძველზე, ეს კვლევა იკვლევს, თუ როგორ ადაპტირებენ ქვეყნები სამხედრო სამსახურის პოლიტიკაზე დემოგრაფიული რეგრესის პირობებში. შედეგები აჩვენებს, რომ განვითარებული ქვეყნები მწვავე გამოწვევების წინაშე დგანან დემოგრაფიული გარდამავალი პერიოდის გამო ადეკვატური სამხედრო პერსონალის შენარჩუნებასთან დაკავშირებით, ხოლო განვითარებადმა ეკონომიკებმა, როგორიცაა საქართველო, უნდა დააბალანსონ ტრადიციული გაწვევის მოდელები დემოგრაფიულ რეალობებთან. კვლევა ასევე აჩვენებს, რომ წარმატებული სამხედრო სამსახურის სტრატეგიები მოითხოვს ყოვლისმომცველ დემოგრაფიულ დაგეგმვას, ალტერნატიული სამსახურის მოდელებს და ტექნოლოგიური გადაწყვეტილებების ინტეგრაციას დემოგრაფიული კლების ეპოქაში თავდაცვის შესაძლებლობების შესანარჩუნებლად.

საკვანძო სიტყვები: დემოგრაფიული გამოწვევები, რეკრუტირება, ეროვნული სამხედრო სამსახური, ჰიბრიდული სისტემები, მოსახლეობის დაბერება, შობადობის შემცირება, გაწვევა, საქართველო, თავდაცვის პოლიტიკა.

¹ დასავლეთის სარდლობის, საინჟინრო საბრძოლო ბატალიონის მეთაური, ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი, ORCID: 0009-0000-0172-9838

Demographic Challenges and Their Impact on Military Recruitment: Global Trends and the Case of Georgia

Lieutenant Colonel Levan Shubitidze²

Abstract

Demographic transformations, including population aging, declining fertility rates, and changing social structures, pose significant challenges to military conscription systems worldwide. This study analyzes global demographic trends and their impact on military recruitment and conscription, with specific focus on Georgia. Through comparative analysis of international practices and demographic data, this research examines how countries adapt their military service policies to address shrinking recruitment pools. The findings reveal that developed countries face severe challenges in maintaining adequate military personnel due to demographic transitions, while emerging economies like country Georgia must balance traditional conscription models with demographic realities. The study concludes that successful military recruitment strategies require comprehensive demographic planning, alternative service models, and integration of technological solutions to maintain defense capabilities in an era of demographic decline.

Keywords: demographic challenges, Recruitment, military conscription, population aging, fertility decline, hybrid system, military recruitment, Georgia, defense policy

² Commander of the Western Command, Engineer Combat Battalion, Academic Doctor of Economics

შესავალი

თანამედროვე მსოფლიოს ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი გამოწვევა დემოგრაფიული ტრანსფორმაციაა, რომელიც უშუალო გავლენას ახდენს სახელმწიფოთა თავდაცვითი შესაძლებლობების ფორმირებაზე. განვითარებული ქვეყნების უმეტესობაში მოსახლეობა ხანდაზმულობს და ნაყოფიერების მაჩვენებლები კლებულობს, რაც მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე აყენებს სამხედრო სამსახურში გაწვევის ტრადიციულ მოდელებს.

სამხედრო ძალების ფორმირება ისტორიულად დაფუძნებული იყო ახალგაზრდა მამაკაცთა დიდ რეზერვზე, თუმცა დღევანდელი დემოგრაფიული რეალობა მნიშვნელოვნად ცვლის ამ პარადიგმას. დღევანდელი სამხედრო სამსახურში გაწვევის უფლების მქონე მოსახლეობის 77%-ზე მეტი ვერ აკმაყოფილებს სამხედრო სამსახურში გაწვევის მოთხოვნებს რაიმე სახის შეღავათის გარეშე,³ რაც ქმნის უპრეცედენტო გამოწვევებს თავდაცვის სფეროში.

საქართველოს შემთხვევა განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს, რადგან 2023 წლის 21 სექტემბრის თავდაცვის განახლებული კოდექსის შესაბამისად იგი აერთიანებს ტრადიციულ ეროვნულ სავალდებულო სამსახურს, საკონტრაქტო პროფესიულ სამსახურსა და რეზერვის სისტემას, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს თანამედროვე დემოგრაფიული გამოწვევების დაძლევა. საქართველოში ეთნიკურ ქართველთა წილი 1989-დან 2002 წლამდე 10 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა და შეადგინა მოსახლეობის 83,8%,⁴ თუმცა მიგრაციული პროცესები და დაბადების მაჩვენებლის კლება ახალი გამოწვევების წინაშე აყენებს ქვეყნის თავდაცვით სისტემას.

³ Obis A., Military struggles to bring Gen Z into the armed forces, Federal News Network, December, 2023.

(გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/fulkjo>

⁴ საქართველოს ეროვნული სტატისტიკის სამსახური, საქართველოს 2024 წლის მოსახლეობის და სასოფლო-სამეურნეო აღწერის წინასწარი შედეგები, 25 ივნისი, 2025წ. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) , <https://surl.li/ewaxpm>

ძირითადი ნაწილი

თანამედროვე მსოფლიოში დემოგრაფიული ტრანსფორმაციები ფუნდამენტურ გამოწვევებს უქმნის სამხედრო ორგანიზაციებს. განვითარებული ქვეყნების უმრავლესობა გადის რთული დემოგრაფიული გარდამავალი პერიოდის ფაზას, რომელიც ხასიათდება მოსახლეობის სწრაფი დაბერებით და ნაყოფიერების მაჩვენებლების კრიტიკულ დონემდე დაცემით. ეს პროცესები პირდაპირ ზეგავლენას ახდენს სამხედრო კონტინგენტის ფორმირებაზე და ქმნის უპრეცედენტო გამოწვევებს ეროვნული უსაფრთხოების სფეროში.

აღმოსავლეთ აზიის რეგიონი განსაკუთრებით მძიმე დემოგრაფიულ კრიზისს განიცდის. სამხრეთ კორეის ნაყოფიერების კოეფიციენტმა 2023 წელს შეადგინა 0.72, რაც მსოფლიოში ყველაზე დაბალი მაჩვენებელია და მნიშვნელოვნად ჩამორჩება ჩანაცვლების დონეს.⁵ იაპონიის მაჩვენებელი შეადგენს 1.2-ს, ხოლო ჩინეთის - 1.0-ს.⁶ ეს ქვეყნები წარმოადგენენ "სუპერ დაბერებულ" საზოგადოებებს, სადაც 65 წელზე უფროსი მოსახლეობის წილი სწრაფად იზრდება და 2025-2050 წლებში თითქმის გაორმაგდება - 17.3%-დან 30.9%-მდე იმ ქვეყნებში, სადაც მოსახლეობა მცირდება.

ჩინეთის შემთხვევა ასევე საყურადღებოა, რადგან ქვეყანა განიცდის მსოფლიოში ერთ-ერთ ყველაზე სწრაფ გარდამავალ პროცესს დაბერებული საზოგადოებისკენ. სამუშაო ძალის ზომის მომავალი შემცირება და ხანდაზმულ მოსახლეობაზე დამოკიდებულების ზრდა სერიოზულ გამოწვევებს უქმნის ქვეყნის ეროვნულ უსაფრთხოებას, მათ შორის სამხედრო რეკრუტირების შესაძლებლობებს.⁷

⁵Abhishek S., Torunika R., South Korea's Declining Demographics: A National Security Issue, Observer Research Foundation, 11 Nov, 2024. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/nnksjg>

⁶McCartney M., Could Population Crises Hurt Asian Military Powers?, Newsweek, 14 June, 2024. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/nrxlun>

⁷Michael S. P., Jennifer B., Agnes X., W., Rakesh P., Fertility Decline in China and Its National Military, Structural, and Regime Security, RAND Corporation, 22 Sep. 2025. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/ogfdsn>

დასავლეთ ევროპის ქვეყნებიც არ რჩებიან ამ ტენდენციის გარეშე. მრავალი ევროპული სახელმწიფო, რომელმაც უკვე გადადგა ნაბიჯები პროფესიული არმიისკენ, აწყდება რეკრუტირების გამოწვევებს დემოგრაფიული კლების ფონზე. გერმანიის შემთხვევა ამ მხრივ განსაკუთრებით საილუსტრაციოა - ქვეყნის თავდაცვის სამინისტროს მონაცემებით, ბუნდესვერი 2023 წელს დაახლოებით 1,500 სამხედრო მოსამსახურით შემცირდა და წლის ბოლოსთვის შეადგინა დაახლოებით 181,500 კაცი და ქალი.⁸ ეს მოხდა მიუხედავად აქტიური რეკრუტირების კამპანიებისა და იმ გარემოებისა, რომ ბუნდესვერის გეგმა ითვალისწინებს ჯარის ზრდას. აღსანიშნავია, რომ მსგავსი პრობლემები ახასიათებს როგორც განვითარებულ, ისე განვითარებად ეკონომიკებს, თუმცა მათი გამოვლენის სპეციფიკა და მასშტაბები განსხვავებულია.

ამერიკის შეერთებული შტატების მაგალითი თვალსაჩინოდ ასახავს იმ კომპლექსურ გამოწვევებს, რომელსაც სამხედრო რეკრუტირების სისტემები აწყდებიან თანამედროვე პირობებში. პენტაგონის შეფასებით, 17-დან 24 წლამდე ასაკის ახალგაზრდების დაახლოებით 77% ვერ აკმაყოფილებს სამხედრო სამსახურის სტანდარტებს.⁹ დისკვალიფიკაციის ყველაზე გავრცელებული მიზეზებია სიმსუქნე, განათლების დეფიციტი და კრიმინალური ან ნარკოტიკული ბოროტად გამოყენების ჩანაწერები.

2023 წელს ამერიკის შეერთებული შტატების არმიამ ვერ შეასრულა თავისი სამიზნე მაჩვენებელი და დაახლოებით 10,000 რეკრუტით ჩამორჩა დაგეგმილ 65,000 ახალ ჯარისკაცს. ეს დეფიციტი იწვევს ძალების დამაბულობას იმ დროს, როდესაც სამსახური ზრდის თავის საბრძოლო აქტივობას. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ რეკრუტირების სირთულეები არ არის მხოლოდ დემოგრაფიული ხასიათის. ამერიკელები კვლავ მაღალ შეფასებას აძლევენ ვეტერანებს, მაგრამ უმრავლესობა არ არის

⁸ Carbonaro G., Why are European armies struggling to recruit soldiers? Euronews, 15Feb, 2024. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/tmapoc>

⁹ Rogin A, Corkery A., Why recruiting and confidence in America's armed forces is so low right now, PBS News, 13 Aug, 2023. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/vqxdxb>

მოტივირებული შეუერთდნენ სამხედრო სამსახურს, განსაკუთრებით რიგით-კაპრალთა შემადგენლობიდან. ეს მიუთითებს იმაზე, რომ სამხედრო სამსახურის მიმართ საზოგადოებრივი დამოკიდებულება ასევე გადამწყვეტ როლს თამაშობს რეკრუტირების პროცესში.

საქართველოს დემოგრაფიული პროფილი და სამხედრო სამსახურის სისტემა

საქართველო წარმოადგენს საინტერესო შემთხვევას პოსტსაბჭოთა სივრცეში, სადაც თავდაცვის განახლებული კოდექსი¹⁰ მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ქვეყნის დემოგრაფიულ ტრანსფორმაციაზე, თავდაცვის სისტემის ორგანიზებაზე და საჭიროებს კომპლექსურ მიდგომას სამხედრო პერსონალის დაგეგმვისადმი.

2023 წლის 21 სექტემბრის თავდაცვის განახლებული კოდექსი წარმოადგენს მცდელობას შექმნას ჰიბრიდული სისტემა, რომელიც აერთიანებს სამ მთავარ კომპონენტს: ეროვნულ სავალდებულო სამსახურს, საკონტრაქტო პროფესიულ სამსახურსა და რეზერვის სისტემას. ეს მოდელი მიზნად ისახავს თანამედროვე დემოგრაფიული გამოწვევების დაძლევის და ქვეყნის თავდაცვითი შესაძლებლობების შენარჩუნებას რთულ გეოპოლიტიკურ პირობებში.

საქართველოს სტრატეგიული მდებარეობა კავკასიის რეგიონში და მისი ურთიერთობები NATO-სთან განსაზღვრავს სამხედრო სისტემის განვითარების მიმართულებებს. ქვეყანა, 4.5 მილიონი მოსახლეობით, ისტორიულად იყო NATO-ს ერთ-ერთი ყველაზე დიდი არა-წევრი მონაწილე ავღანეთის მისიაში, სადაც 2012 წელს ჰყავდა გაგზავნილი 1,570 ჯარისკაცი.¹¹ ეს მიუთითებს იმაზე, რომ საქართველო ცდილობს შეინარჩუნოს მაღალი სტანდარტების სამხედრო პოტენციალი დემოგრაფიული შეზღუდვების მიუხედავად.

¹⁰ საქართველოს კანონი, თავდაცვის კოდექსი, 21 სექტემბერი, თბილისი, 2023წ. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/xadmoa>

¹¹ წულაძე ზ., ქართული კონტიგენტი ავღანეთში პოსტ-2014, ამერიკის ხმა, 28 მაისი, თბილისი, 2014წ. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/gleohs>

მიგრაციული პროცესები წარმოადგენს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს გამოწვევას საქართველოს თავდაცვითი სისტემისთვის. ემიგრაცია, რომელიც ძირითადად მოიცავს შრომისუნარიან მოსახლეობას, პირდაპირ ზეგავლენას ახდენს სამხედრო ასაკის კონტინგენტის ზომაზე. ამავდროულად, დაბადების მაჩვენებლის კლება და ქალაქების ურბანული ზრდა ქმნის დამატებით დატვირთვას რეკრუტირების სისტემაზე.

საქართველოს დემოგრაფიას განსაზღვრავს პოსტსაბჭოთა სივრცის საერთო ტენდენციები და გეოპოლიტიკური გამოწვევები - განსაკუთრებით რუსეთ-უკრაინის ომის შემდეგ გაზრდილი რეგიონული დაძაბულობის ფონზე, რაც უშუალო გავლენას ახდენს ქვეყნის უსაფრთხოების დაგეგმვაზე.

ტექნოლოგიური გადაწყვეტილებები და სამომავლო პერსპექტივები

დემოგრაფიული კრიზისის ფონზე თანამედროვე სამხედრო ძალები განიცდიან პარადიგმულ ტრანსფორმაციას - რაოდენობრივი მახასიათებლებიდან ხარისხობრივ მაჩვენებლებზე გადასვლა აუცილებელს ხდის ხელოვნური ინტელექტის, რობოტიზაციისა და უპილოტო სისტემების ინტეგრაციას,¹² რაც თავის მხრივ მოითხოვს სრულიად ახალი ტიპის, ტექნოლოგიურად განათლებული პროფესიონალების მომზადებას.

საქართველოს დემოგრაფიული ვითარება ქმნის უნიკალურ გამოწვევებს თავდაცვის დაგეგმვისთვის. ქვეყნის მოსახლეობა 2024 წლისთვის დაახლოებით 3.7 მილიონს შეადგენს,¹³ რაც მნიშვნელოვნად შემცირებულია 1990-იანი წლების დასაწყისთან შედარებით. განსაკუთრებით პრობლემურია 18-27 წლის ასაკობრივი ჯგუფის შემცირება - სწორედ ეს კონტინგენტი წარმოადგენს სამხედრო სამსახურისთვის ძირითად რესურსს. შობადობის მაჩვენებლის კრიტიკულად დაბალი დონე

¹² J. Glonek, The Coming Military AI Revolution, Army University Press, May-June, 2024. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.lu/ydbgvu>

¹³ საქართველოს ეროვნული სტატისტიკის სამსახური, საქართველოს 2024 წლის მოსახლეობის და სასოფლო-სამეურნეო აღწერის წინასწარი შედეგები, 25 ივნისი, 2025წ. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/nzutnl>

(დაახლოებით 2.1-ზე ნაკლები შვილი ერთ ქალზე) და ემიგრაციის მაღალი ტემპი, განსაკუთრებით კვალიფიციური ახალგაზრდების შორის, კიდევ უფრო ამძიმებს სიტუაციას.¹⁴ ამ პირობებში, ტრადიციული მიდგომა - დიდი რაოდენობის გამწვევების შენარჩუნება - არა მხოლოდ ეკონომიკურად არაეფექტურია, არამედ პრაქტიკულადაც შეუძლებელი ხდება.

ტექნოლოგიური გადაწყვეტილებები სთავაზობს რეალურ ალტერნატივას ამ დემოგრაფიულ გამოწვევებზე. თანამედროვე უპილოტო საჰაერო აპარატები (დრონები), რობოტიზებული სისტემები და ხელოვნური ინტელექტით აღჭურვილი თავდაცვის მექანიზმები საშუალებას იძლევა შემცირდეს სამხედრო პერსონალის აუცილებელი რაოდენობა მზარდი საბრძოლო შესაძლებლობების შენარჩუნებით. უკრაინის კონფლიქტმა ნათლად აჩვენა დრონების, კიბეროპერაციებისა და მოწინავე სათვალთვალო სისტემების გადამწყვეტი მნიშვნელობა. მცირე ქვეყნებისთვის, როგორცაა საქართველო, ეს ტექნოლოგიები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რადგან ისინი საშუალებას იძლევა კომპენსირდეს რაოდენობრივი უპირატესობის ნაკლებობა ხარისხობრივი უპირატესობით.

თუმცა, ტექნოლოგიური ტრანსფორმაცია მოითხოვს განსხვავებული ტიპის სამხედრო პერსონალს. თანამედროვე სამხედრო სპეციალისტი უნდა იყოს არა მხოლოდ ფიზიკურად მომზადებული, არამედ ტექნოლოგიურად განათლებული - უნდა ფლობდეს კომპიუტერულ უნარებს, ესმოდეს რობოტიზებული სისტემების მუშაობის პრინციპები და შეეძლოს კიბერსივრცეში ოპერირება.¹⁵ ეს მოითხოვს განათლების სისტემის ფუნდამენტურ რეფორმას და სამხედრო სამსახურის პრესტიჟის ამაღლებას, რათა მოიზიდოს საუკეთესო ახალგაზრდული ტალანტები.

¹⁴ United Nation, World Population Prospects 2024 Summary of Results, No. 9, New York, 2024, (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/zcuhpj>

¹⁵ NATO, Defense Education Enhancement Programme (DEEP), NATO Publications, 2024. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/rjzdi>

საქართველოს შემთხვევაში, სადაც ახალგაზრდების მნიშვნელოვანი ნაწილი ემიგრაციას ანიჭებს უპირატესობას, სამხედრო სამსახურმა უნდა შესთავაზოს კონკურენტუნარიანი კარიერული პერსპექტივები, მაღალი ხელფასები და პროფესიული განვითარების შესაძლებლობები.

რეზერვის სისტემის მოდერნიზაცია წარმოადგენს კიდევ ერთ გადამწყვეტ ელემენტს დემოგრაფიულ გამოწვევებზე რეაგირებაში. ეფექტური რეზერვისტული ძალები საშუალებას იძლევა შენარჩუნდეს მობილიზაციის პოტენციალი შედარებით მცირე მუდმივი შემადგენლობის პირობებში. ისრაელის, შვეიცარიისა და ფინეთის გამოცდილება აჩვენებს, რომ მცირე ქვეყნებს შეუძლიათ შექმნან მძლავრი თავდაცვის სისტემა რეზერვისტებზე დაფუძნებული მოდელის საშუალებით.¹⁶

საქართველოსთვის, გეოპოლიტიკურ რისკებთან და შეზღუდულ ადამიანურ რესურსებთან გამკლავების კონტექსტში, რეზერვის სისტემის განვითარება განსაკუთრებით აქტუალურია. ეს მოდელი საშუალებას იძლევა უფრო ფართო მოსახლეობის სეგმენტი ჩაერთოს თავდაცვაში, ხოლო სამოქალაქო პროფესიებში მოპოვებული უნარები გამოყენებულ იქნეს სამხედრო საჭიროებისთვის.

2023 წლის თავდაცვის კოდექსი ცდილობს ინტეგრირებას ამ მრავალმხრივი მიდგომის. ჰიბრიდული სისტემა, რომელიც აერთიანებს სავალდებულო სამსახურის ელემენტებს (ძირითადად საბაზისო მომზადებისთვის) და საკონტრაქტო პროფესიონალურ ბირთვს (ტექნოლოგიური შესაძლებლობებისთვის), ასევე გაძლიერებულ რეზერვის მექანიზმებს, წარმოადგენს სწორედ ამ ახალი რეალობის აღიარებას. კოდექსი ითვალისწინებს როგორც ქვეყნის დემოგრაფიულ შესაძლებლობებს, ისე გეოპოლიტიკურ საჭიროებებს, ცდილობს შექმნას მოქნილი და ადაპტირებადი თავდაცვითი არქიტექტურა, რომელსაც შეეძლება ეფექტურად ფუნქციონირება შეზღუდული ადამიანური რესურსების პირობებში.

¹⁶ International Institute for Strategic Studies, The Military Balance 2023: Reserve Forces in Small States, 2023. (გადამოწმებულია 17.11.2025.), <https://surl.li/wytxqa>

დასკვნა

დემოგრაფიული გამოწვევები წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე სერიოზულ საფრთხეს თანამედროვე სამხედრო სისტემებისთვის მთელ მსოფლიოში. მოსახლეობის დაბერება, ნაყოფიერების კრიტიკულად დაბალი მაჩვენებლები და მიგრაციული პროცესები ფუნდამენტურად ცვლის სამხედრო რეკრუტირების ტრადიციულ მოდელებს. ქვეყნები იძულებულნი არიან ეძებდნენ ინოვაციური გადაწყვეტილებები, რათა შეინარჩუნონ თავიანთი თავდაცვითი შესაძლებლობები შემცირებული ადამიანური რესურსების პირობებში.

გლობალური გამოცდილება აჩვენებს, რომ წარმატებული სტრატეგიები მოითხოვს ინტეგრირებულ მიდგომას, რომელიც აერთიანებს დემოგრაფიულ დაგეგმვას, ტექნოლოგიურ ინოვაციებს, განათლების რეფორმებს და სოციალურ პოლიტიკას. ჰიბრიდული სისტემები, რომლებიც აერთიანებს სავალდებულო, საკონტრაქტო და რეზერვისტულ კომპონენტებს, სულ უფრო პოპულარული ხდება როგორც განვითარებულ, ისე განვითარებად ქვეყნებში.

საქართველოს 2023 წლის თავდაცვის კოდექსი წარმოადგენს მნიშვნელოვან ნაბიჯს ამ მიმართულებით. ქვეყნის შესაძლებლობა ეფექტურად გაართვას თავი დემოგრაფიულ გამოწვევებს დიდწილად დამოკიდებული იქნება იმაზე, თუ რამდენად წარმატებით განხორციელდება ახალი სისტემის ინსტიტუციონალიზაცია და რამდენად მოხდება მისი ადაპტაცია უწყვეტად ცვალებად დემოგრაფიულ და გეოპოლიტიკურ რეალობასთან. სამომავლო კვლევები უნდა ფოკუსირდეს ამ რეფორმების ემპირიულ შედეგებზე და მათ გავლენაზე ეროვნული უსაფრთხოების ფართო სისტემის კონტექსტში.

ბიბლიოგრაფია

- საქართველოს ეროვნული სტატისტიკის სამსახური, საქართველოს 2024 წლის მოსახლეობის და სასოფლო-სამეურნეო აღწერის წინასწარი შედეგები, 25 ივნისი, 2025წ.
- საქართველოს კანონი, თავდაცვის კოდექსი, 21 სექტემბერი, თბილისი, 2023წ.
- საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული ცენტრი, მოსახლეობის საყოველთაო აღწერის შედეგები, თბილისი, 2002წ.
- წულაძე ზ., ქართული კონტიგენტი ავღანეთში პოსტ-2014, ამერიკის ხმა, 28 მაისი, თბილისი, 2014წ.
- Abhishek S., Torunika R., South Korea's Declining Demographics: A National Security Issue, Observer Research Foundation, 11 Nov, 2024.
- Carbonaro G., Why are European armies struggling to recruit soldiers? Euronews, 15Feb, 2024.
- Glonek J., The Coming Military AI Revolution, Army University Press, May-June, 2024.
- McCartney M., Could Population Crises Hurt Asian Military Powers?, Newsweek, 14 June, 2024.
- International Institute for Strategic Studies, The Military Balance 2023: Reserve Forces in Small States, 2023.
- Michael S. P., Jennifer B., Agnes X., W., Rakesh P., Fertility Decline in China and Its National Military, Structural, and Regime Security, RAND Corporation, 22 Sep. 2025.
- Obis A., Military struggles to bring Gen Z into the armed forces, Federal News Network, December, 2023.
- Rogin A, Corkery A., Why recruiting and confidence in America's armed forces is so low right now, PBS News, 13 Aug, 2023.
- United Nation, World Population Prospects 2024 Summary of Results, No. 9, New York, 2024.